PATARTI NEGALIMA PASITIKĖTI

TĖVAMS APIE VAIKUS IR JŲ SPRENDIMUS

RŪTA KLIMAŠAUSKIENĖ
SIGITA NOVIKOVIENĖ
KRISTINA ŽILIENĖ

PATARTI NEGALIMA PASITIKĖTI

TĖVAMS APIE VAIKUS IR JŲ SPRENDIMUS

RŪTA KLIMAŠAUSKIENĖ
SIGITA NOVIKOVIENĖ
KRISTINA ŽILIENĖ

Rūta Klimašauskienė
Sigita Novikovienė
Kristina Žilienė

Patarti negalima. Pasitikėti

Tėvams apie vaikus ir jų sprendimus

2015

UDK 37.018.1
Kl-107

Redaktorė Sigita Siniauskaitė-Petkevičienė
Maketavo Ignas Vilkas

ISBN 978-609-408-800-1

© Rūta Klimašauskienė, Sigita Novikovienė, Kristina Žilienė, 2015
© Švietimo mainų paramos fondas, 2015
© Iliustracijos Ieva Klimašauskaitė, 2015

Šį leidinį finansavo Europos Komisija. Leidinyje išreiškiamas autorių požiūris, todėl Komisija nėra atsakinga už jame pateiktos informacijos naudojimą.

TURINYS

Įžanga 5

I dalis. Pagalba vaikui: kaip palengvinti apsisprendimą?/ R. Klimašauskienė, S. Novikovienė 7
Karjeros pasirinkimo žingsniai 7
Nuo ko pradėti? 8
Susipažinkime artimiau: ar tikrai gerai pažįstu savo vaiką? 11
Kaip aš rinkausi profesiją? 13
Kokio profesinio pasirinkimo linkėčiau savo vaikui? 15
O kokios mano vaiko galimybės? 17
Kas lemia sprendimus? 19
Kuriuo keliu man eiti? 21

II dalis. Pagalba tėvams: kaip išvengti klaidų / S. Novikovienė, R. Klimašauskienė 24
Tėvų klaidos (vaikų akimis) 24
Tėvų klaidos (remiantis psichologų tyrimais) 25
Dažniausiai pasitaikančios vaikų pasirinkimo klaidos 27
Kaip išvengti bendravimo klaidų? 29
Tėvų lūkesčiai: kaip nedaryti klaidų? 31

III dalis. Vaikas darbdavio akimis / S. Novikovienė 33
Ką geriausia šiandien rinktis vaikui? 33

IV dalis. Kaip išplėsti vaiko pasirinkimo galimybes? / K. Žilienė 39
Europass dokumentai ir tarptautinis mobilumas 39
Kas tas Europass? 39
Kaip įgyti Europass mobilumo dokumentą? 41
Kodėl verta turėti Europass mobilumo dokumentą? 41

Naudota literatūra ir šaltiniai 43

ĮŽANGA

Dažnai net nesusimąstome, kiek daug dalykų mūsų vaikų gyvenime priklauso būtent nuo tėvų, kitaip tariant, nuo šeimos, kurioje gyvena vaikas. Kaip rodo tyrimai, šeima lemia daugiau kaip 83 proc. vaikų sprendimų. Vienas tokių yra būsimos profesijos, studijų kelio, arba, kaip dabar madinga sakyti, karjeros pasirinkimas.

Neretai tenka konsultuoti vaikus, moksleivius, jaunuolius, kurie jaučiasi sutrikę arba patiria pernelyg didelį tėvų spaudimą rinktis tam tikrą profesiją. Taip pat neretai kalbuosi ir su tėvais, kurie norėtų padėti savo vaikui, palengvinti pasirinkimo procesus – deja, nežino kaip. Minėtas tyrimas tik patvirtina šią bėdą: net 60 proc. tėvų teigia nežinantys, ar jų vaikams pakanka informacijos apie profesijos pasirinkimą, taip pat jie mano, kad su karjeros pasirinkimu susijusią pagalbą vaikams turėtų teikti specialistai.

Būtent dėl šių priežasčių (kurias, beje, patvirtino ir asmeninė mamos patirtis) gimė šios knygos idėja – parengti pagalbininką, kuriuo naudodamiesi tėvai aiškiau pamatytų savo vaiko stipriąsias puses ir padėtų jiems pasirinkti studijas ne pagal madas, populiarumą ar šeimos tradicijas, o pagal tai, ar vaikas turi vienai ar kitai sričiai būtinų gebėjimų, asmeninių savybių, ir galiausiai pagal tai, ko vaikas siekia gyvenime ir apie kokią veiklą svajoja.

Knyga „subalansuota“ tėvams, tačiau ja sėkmingai gali pasinaudoti ir konsultantai, dirbantys tiek su vaikais, tiek su jų tėvais. Čia apibendrinome dalį darbo su tėvų grupėmis ir jaunuolių konsultavimo patirties. Kai kurie atsiliepimai tik dar labiau paskatino dalintis šia patirtimi su platesne auditorija:

„Gavau gerų pasiūlymų, idėjų, minčių ne tik apie savo vaiko pažinimą, o ir apie save“. (Mama Asta)

Knygoje atrasite įvairių (realių!) atvejų aprašymų, šiek tiek patarimų, tyrimų, o svarbiausia – įvairių praktinių priemonių, kurios pagelbės jums geriau pažinti savo vaiką ir palengvinti jo pirmuosius žingsnius sėkmingos karjeros keliu.

Rūta Klimašauskienė

P.S. Neišsigąskite šiame leidinyje dažnai vartojamo žodžio „vaikai“. Taip apibendrintai vadiname juos visus – moksleivius, paauglius, jaunuolius, esančius pasirinkimo kryžkelėje. Taip darome ne todėl, kad laikytume juos nesubrendusiais ir mažais. Vadiname juos vaikais tik todėl, kad mylime kaip savo pačių vaikus ir linkime kuo didžiausios sėkmės gyvenime. Kaip ir kiekvienas tėvas ar mama linki savo vaikui.

Knygoje naudojame simbolius, kad jums lengviau būtų ją skaityti:

Užduotis. Praktinė priemonė, kuri padės jums aiškiau pamatyti vaiko gebėjimus, stipriąsias savybes, „suderinti“ vaiką su konkrečia profesija.

Atvejis. Atvejo aprašymas, mūsų užsiėmimuose, konsultacijose dalyvavusių tėvų ar vaikų patirtis.

Namų darbas. Tolesnė užduotis, kurią galite atlikti savrankiškai, kartu su vaiku.

Svarbu! Įdomūs, reikšmingi, svarbūs momentai, į kuriuos verta atkreipti dėmesį.

I DALIS. PAGALBA VAIKUI: KAIP PALENGVINTI APSISPRENDIMĄ?

KARJEROS PASIRINKIMO ŽINGSNIAI

Karjeros pasirinkimas nėra vienkartinė užduotis. Tai greičiau procesas, kuris tęsiasi visą gyvenimą. Jau ne vienerius metus konsultuoju vaikus ir jų tėvus profesijos pasirinkimo, pašaukimo atradimo ir kitais su karjera susijusiais klausimais. Šio darbo patirtis padėjo sukurti karjeros pasirinkimo žingsnių modelį FIT4 („Rask savo kelią“).

Modelis jungia keturis žingsnius:

- Pažink (angl. „fit youself“)
- Svajok (angl. „fit your aim“)
- Planuok (angl. „fit the plan“)
- Veik (angl. „fit the actions“)

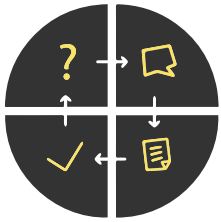

Šio modelio idėja slypi nuostatoje, kad viskas prasideda nuo savęs pažinimo. Kai žinai savo pranašumus ir silpnybes, žinai, apie ką svajoji, ko sieki, kokios yra tavo vertybės, profesinio kelio paieškos tampa kur kas lengvesnės ir sėkmingesnės.

Pažink. Pažinimas yra pirmasis žingsnis. Koks tėvų vaidmuo šiame etape? Svarbu padėti vaikui suvokti, koks jis ar ji yra, kokiomis vertybėmis vadovaujasi savo gyvenime, atrasti pranašumus ir skatinti juos realizuoti profesinėje veikloje. Labai gaila, kad dažnai tenka susidurti su vaikais (o ir su suaugusiaisiais), kurie, išgirdę klausimą „kas tu esi?“ arba „kokios tavo vertybės?“, sutrinka, nutyla ir nebežino, ką atsakyti.

Svajok. Svajonės ir siekiai (tikslai) yra ne mažiau svarbūs ieškant savo pašaukimo ir planuojant profesinę ateitį. Žinant savo savybes, gebėjimus, vertybes, galima tyrinėti aplinką. Šis žingsnis padeda suderinti kiekvieno iš mūsų identiškumą su aplinkos teikiamomis galimybėmis ir konkrečiai

įsivardinti, ko gi aš siekiu, koks turėtų būti mano išsvajotasis profesinis gyvenimas. Tėvų užduotis šiame žingsnyje – padėti vaikui pamatyti jam geriausiai tinkančių pasirinkimų galimybes ir užsibrėžti ilgalaikius tikslus. Kitaip tariant, atrasti gyvenimo kryptį.

Planuok. Planavimas yra trečiasis žingsnis. Kaip aš pasieksiu savo tikslą? Gal sunkiai dirbsiu? O gal tiesiog intensyviai svajosiu (nesijuokite, yra ir tokia tikslo siekimo metodika)? Tėvai šiame etape turėtų padėti vaikui nusistatyti gaires, kaip jis sieks savo tikslo, kokios pagalbos jam gali prireikti, taip pat numatyti, ką konkrečiai vaikas turėtų padaryti (pvz., dalyvauti savanoriškoje veikloje, lankytis karjeros mugėse ir pan.), kad priartėtų prie savo tikslo.

Veiksmai yra ketvirtasis, svarbiausias žingsnis. Mūsų idėjos taip ir lieka idėjomis, o tikslai lieka tik svajonėmis tol, kol mes nesiimame konkrečių veiksmų. Tikrai taip: norint ką nors pasiekti, teks atsistoti ir pradėti veikti. Nes jei mes veikiame tik mintyse, tai ir mūsų rezultatai yra tik mintyse. Veiksmų besiimančiam vaikui labai reikalingas tėvų palaikymas. Tai yra svarbiausia tėvų užduotis šiame etape. Kai imiesi veiksmų, kai kas pasiseka, o kai kas gali nepavykti. Tam, kad nebijotume suklysti ir vis bandyti, artimų žmonių palaikymas ir supratimas yra ypač reikalingas.

NUO KO PRADĖTI?

Pradėti, kaip paprastai, reikėtų nuo pradžių. O kiekvieno bendravimo ir gero santykio pradžioje yra pažinimas. Pažinimas yra ir pirmasis žingsnis į tinkamą profesijos pasirinkimą.

Tikriausiai ne vienas jūsų nusistebėjote: juk gyvenate kartu su savo vaiku jau ne vieneri metai, kaip galite jo nepažinoti?! Deja, dirbant su moksleiviais ir jų tėvais tenka pastebėti, kad neretas atvejis, kai tėvai tik įsivaizduoja pažįstantys savo vaiką. Iš tiesų jie pažįsta savo pačių sukurtą vaiko paveikslą,

o ne tą žmogų, asmenybę, kurią augina. Geresnis vaiko pažinimas gali stipriai pakeisti mūsų (tėvų) nuostatas į jį.

Atlikite užduotį, kuri padės jums suprasti, kaip gerai jūs pažįstate savo vaiką, ir prisidės prie santykio su vaiku stiprinimo.

Užrašykite vertikaliai ant lapo savo vaiko vardą taip, kad prie kiekvienos vardo raidės galėtumėte parašyti bent po žodį. Kiekvienai vaiko vardo raidei sugalvokite po savybę (kuri prasidėtų ta raide), kurią turi jūsų vaikas. Geriau, kad savybės būtų teigiamos. Jei niekaip nepavyksta sugalvoti teigiamos, parašykite tokią, kokia atėjo į galvą.

Dabar, kai prie kiekvienos vardo raidės užrašėte po savybę, pasvarstykite:

- Kaip sekėsi atlikti šią užduotį? Buvo lengva, o gal sunku?
- Ar tikrai jūsų vaikui būdingos savybės, kurias sugalvojote?
- Kaip dažnai pastebite tas savybes ir pagiriate savo vaiką?
- Jei lengviau buvo sugalvoti neigiamas savybes, kaip manote, kas tai lėmė?
- Pasvarstykite, kaip jūsų įvardintos savybės gali padėti (pakenkti, jei surašėte neigiamas) vaikui gyvenime ir profesinėje veikloje.

Pastebėjome, kad pirma tėvų reakcija į šią užduotį būna tokia: „Oi, kaip sunku sugalvoti teigiamų savybių“. Tikra tiesa. Dažnai vaikams sakome: „To nedaryk, šito nepadarei, ir vėl pamiršai, niekas tau neįdomu, nieko nenori, kiek galima tavęs prašyti...“ Kai vaikas ką nors padaro netinkamai, mes labai greitai linkę tai pastebėti ir jam pasakyti. Tačiau taip retai mūsų vaikai girdi: „Kaip tu tvarkingai susidėjai daiktus“; „Ačiū, kad išplovei indus“; „Džiaugiuosi, kad gerai atlikai namų darbus“; „Man patinka tavo idėja...“ Kažkodėl mums atrodo, kad tinkamas vaiko elgesys ir jo sėkmė yra savaime suprantami dalykai, kurių net nebūtina pastebėti.

Ši užduotis padeda pamatyti savo vaiką kiek kitomis akimis, tarsi iš šono, ir dar kartą pasvarstyti, koks gi jis yra iš tiesų.

Mama Gintarė dalinosi šios užduoties atlikimo įspūdžiais: „Iš pradžių man buvo labai sunku sugalvoti teigiamų savybių pagal tas raides, – sakė ji, – bet kai jos atėjo į galvą, supratau, kad mano dukra tikrai turi tas savybes. Ji tikrai yra iniciatyvi, mokanti suburti žmones, juos užimti, turi gerą humoro jausmą. Ir šios savybės yra labai svarbios gyvenime, nes jos jai padeda tiek kasdien bendraujant, tiek vėliau padės bet kurioje profesinėje veikloje. Žinoma, jei skatinsime ją šias savybes puoselėti. Ir tikrai supratau, kad už šiuos dalykus, būtent šias savybes, aš jos dažniausiai nepagiriu, net nepasakau jai, kokių gerų savybių ji turi."

Norint puoselėti gerus santykius su savo vaikais ir padėti jiems atrasti save, labai svarbu pastebėti teigiamus dalykus, juos stiprinti, akcentuoti. Kartais nebūtina itin išsiskirti vienoje specifinėje srityje, tarkim, chemijoje, kad galėtume užtikrintai savo vaikui patarti, ką studijuoti. Šiais itin sparčių pokyčių laikais darbdaviai labai vertina ir asmenines savybes, pavyzdžiui, iniciatyvumą, kūrybingumą, gebėjimą bendradarbiauti ir pan.

Taip pat svarbu ne tik pastebėti, kad jūsų vaikas turi gerų savybių, bet ir parodyti vaikui, kad jūs pastebite jas. Todėl trumputis namų darbas po šios užduoties – kuo dažniau pastebėkite teigiamas vaiko savybes, kurias surašėte. O svarbiausia – būtinai vaikui pasakykite po pagyrimą už kiekvieną jūsų parašytą savybę (nebūtina tai daryti tučtuojau, bet natūraliai, kai to norėsis). Ir ne mažiau svarbu, kad apie vaiko gabumus kalbėtumėte ir kitiems girdint (savo ar savo vaiko draugams, giminaičiams, pažįstamiems).

SUSIPAŽINKIME ARTIMIAU: AR TIKRAI GERAI PAŽĮSTU SAVO VAIKĄ?

Ar vėl apie tą patį? Būtent taip – kviečiame dar atidžiau pažvelgti į savo vaiką ir dar geriau jį pažinti.

Dar viena užduotis, kurios tikslas – trumpai sustoti, pagalvoti apie savo vaiką ir pastebėti jo stipriąsias savybes, polinkius, gebėjimus.

Pasirengę? Pradėkime: užbaikite pateiktus sakinius.

- Pirmoji profesija, kurią paminėjo vaikystėje mano vaikas, yra ...
- Vaikystėje mano vaikas mėgdavo žaisti ...
- Mano vaiko ryškiausias bruožas bendraujant su bendraamžiais...
- Mano vaikas mėgsta skaityti knygas apie...
- Iš sporto sričių mano vaiką labiausiai domina ...
- Ko nors siekiant vaikui padedantis charakterio bruožas yra ...
- Mokykloje mano vaikui gerai sekasi ...
- Mokykloje mano vaikui sunkiai sekasi ...
- Galvodamas apie ateitį mano vaikas svajoja ...
- Dažniausiai iš kitų žmonių apie savo vaiką girdžiu ...
- Didžiausia vertybe gyvenime mano vaikas laiko ...
- Mano vaikas savo gebėjimus vertina ...
- Kai mano vaikas turi sunkumų, dažniausiai ...

Dabar peržvelkite, ką surašėte. Į kuriuos klausimus jums buvo lengviausia atsakyti? Kokių minčių ir išvadų sukėlė ši užduotis? Ką galėtumėte pasakyti apie savo vaiko polinkius ir tobulintinas sritis peržiūrėję atsakymus?

Kartais tėvai atlikdami šią užduotį pastebi, kad jiems lengviau įvardinti tai, kas vaikui sekasi sunkiau. Neretai mes koncentruojamės į silpnų savybių, gebėjimų stiprinimą ir visiškai pamirštame stipriąsias savybes ir gebėjimus. Kokį rezultatą turime praėjus kiek laiko? Dažniausiai silpnesni gebėjimai šiek tiek sustiprėja, tačiau tie, kurie buvo stiprūs, suprastėja būtent dėl to, kad nebeskiriame jiems dėmesio. Ar tikrai norime, kad visi mūsų vaiko gebėjimai būtų tik vidutiniai? Gal kai kurias silpnąsias puses gali kompensuoti stipriosios?

Nepamirškite atlikti namų darbų. Aptarkite atsakymus su vaiku. Paprašykite, kad ir jis atsakytų į tuos pačius klausimus. Pasikalbėkite apie tai, kiek atsakymų sutapo. Kurie labiausiai išsiskyrė? Tai bus puiki pradžia ne tik geriau pažinti vaiką, bet ir atviriau bendrauti su juo. Juk ne paslaptis, kad paauglystėje vaikai ima nuo tėvų tolti, o atviro bendravimo neretai lieka vis mažiau. Parodydami vaikui, kad jį pastebite (prisimenate, kas jam patiko vaikystėje, ar matote, kas jam gerai ar sunkiai sekasi), kartu parodysite, kad jis jums rūpi, kad jūs suprantate, kaip jis jaučiasi, ir paskatinsite nuoširdžiam pokalbiui. Na, ir, be abejo, taip vis geriau pažinsite savo vaiką. O geriau pažinodami savo vaiką, lengviau galėsite jam patarti, kokią studijų kryptį rinktis ir kokios srities profesijos paslapčių mokytis.

Mama Edita, prisimindama dalyvavimą mūsų užsiėmimuose, pasakojo: „Pirmųjų užsiėmimų metu vis nekantravau – norėjosi eiti tiesiai prie temos apie profesijos pasirinkimą ir atrodė, kam čia dar gaišti laiką kalbant apie tai, kaip svarbu yra išmokti kalbėtis su paaugliu. Iš tiesų maniau, kad kalbamės pakankamai, tačiau kai

reikėjo užpildyti jūsų duotą anketą, supratau, kad dar daug ko apie savo vaiką nežinau. Pradėjusi daugiau domėtis savo vaiku, sulaukiau priekaišto: „Kas, mama, tau čia pasidarė, kodėl giliniesi?“ Teko aiškinti, kad man rūpi mano vaiko gyvenimas ir ateitis. Pasirodo, jam tuos žodžius reikėjo garsiai ištarti, o man prieš tai atrodė, kad jis tai turėtų suprasti ir be žodžių.“

Pasirodo, tai, ką mes laikome savaime suprantamais dalykais, ne visuomet yra taip pat kitų žmonių akimis. Tad kuo daugiau bus jūsų ir jūsų vaiko atviro bendravimo, tuo geriau pažinsite savo vaiką ir tuo lengviau galėsite jam padėti, kai ateis laikas apsispręsti dėl būsimos profesijos.

Beje, dar vienas įdomus dalykas, kurį atskleidė Vilniaus universiteto psichologų tyrimas: kuo artimesni ir darnesni vaiko santykiai su kitais žmonėmis, tuo mažiau abejonių kyla profesijos pasirinkimo situacijoje. Taigi, jei norime iš tiesų palengvinti savo vaiko apsisprendimą, ką jam daryti baigus bendrojo lavinimo mokyklą, derėtų daugiau dėmesio skirti jo santykiams su kitais žmonėmis, kitaip tariant, ugdyti jo gebėjimus palaikyti gerus santykius su aplinkiniais, o svarbiausia savo artimiausioje aplinkoje – šeimoje.

KAIP AŠ RINKAUSI PROFESIJĄ?

Trečiasis žingsnis padedant vaikui rinktis karjerą yra... taip, teisingai – jūsų pačių patirtis. Ši užduotis padės jums suvokti, kaip jūs pats (pati) darėte pasirinkimus, kas padėjo apsispręsti, suprasite, kaip vyksta pasirinkimai, kas daro jiems įtaką, kaip priimate sprendimus, ir kaip jie keičiasi gyvenime.

Prisiminkite, kaip jūs rinkotės profesiją, kai baigėte mokyklą. Atsakykite į šiuos klausimus:

- Kas lėmė jūsų studijų, darbo veiklos pasirinkimą baigus bendrojo lavinimo mokyklą?
- Kas jums buvo svarbu renkantis profesiją, savo karjerą?
- Ar dabar esate tos profesijos atstovas?
- Kaip keitėsi gyvenime jūsų profesinis kelias?
- Jei keitėsi jūsų profesija, kas turėjo tam įtakos?
- Ar norėtumėte dabar pakeisti savo profesiją?
- Kaip manote, kas yra svarbiausia galvojant, kokią profesiją pasirinkti?
- Ką patartumėt savo vaikui, renkantis profesiją?

Kartą vieno užsiėmimo metu paprašėme dalyvaujančių tėvų (jų buvo beveik 30) pakelti rankas, jei jie dirba darbą, tiesiogiai susijusį su jų įgyta profesija. Kaip manote, kiek rankų pakilo? Tikra tiesa, nė vienas dalyvis nepakėlė rankos... O galvodami apie savo vaikus ir jų dabartinį pasirinkimą esame įsitikinę (ir neabejotinai perduodame šį įsitikinimą vaikams), kad pasirinkimas – visam gyvenimui. Tačiau ar galime būti tikri dėl ateities poreikio? Jei pažiūrėsime įvairius darbo vietų tyrimus, matysime, kad kai kurios šiandien esančios darbo vietos prieš keletą metų dar net neegzistavo! O mes reikalaujame (ar mažų mažiausiai viliamės), kad mūsų vaiko pasirinkimas bus teisingas ir nekintamas visą likusį jo gyvenimą...

Mama Rasa dalinosi savo patirtimi: „Augome dvi seserys. Mano sesuo aiškiai žinojo, kad nori tapti architekte (mūsų tėtis architektas, ir giminėje tos srities specialistų yra). O štai aš ilgai nežinojau, ką rinktis, dvejojau. Sesuo tikslingai mokėsi, rengėsi

ir siekė savo tikslo. Šiuo metu ji yra baldų dizainerė-projektuotoja. O kai aš baigiau mokyklą, nusprendžiau, kad reikia rinktis ką nors iš gamybos srities. Todėl stojau į medienos ir dizaino fakultetą. Baigusi studijas, darbą gavau pardavimo srityje. Ilgą laiką dirbau statybos ir interjero prekių didmeninėje prekyboje. Mano pareigos vis keitėsi ir kilo. Vieną dieną vadovai steigė personalo skyrių ir pasiūlė man tapti personalo vadove. Iššūkis buvo didelis, bet sutikau. Matyt, jie kažką įžvelgė, pastebėjo šiai pozicijai tinkamas mano savybes. Dabar jau daug metų dirbu su žmonėmis, turiu savo personalo kompaniją. Todėl galiu užtikrintai pasakyti, kad tai, ką pasirinkau ir studijavau, nėra mano galutinė stotelė. Tačiau tuo metu įgytos žinios ir patirtis labai praverčia net ir dabar, kai tenka bendradarbiauti su gamybos įmonėmis ar ieškoti joms reikiamų specialistų."

Šis pavyzdys tik dar kartą parodo, kad jauno žmogaus pasirinkimą lemia daugybė veiksnių: prestižas, tėvų profesija, draugų įtaka ir pan. Tačiau jis taip pat puikiai atspindi ir tai, kad pasirinkta studijų kryptis ir specialybė nebus galutinis profesinio kelio taškas, nekintantis visą gyvenimą. Juk nuolat kinta pati darbo rinka (o pastaraisiais metais tai vyksta itin sparčiai), kinta kiekvieno žmogaus asmeninė patirtis, nuolat atsiveria naujų galimybių. Nusiteikimas „renkuosi (mano vaikas renkasi) visam gyvenimui" tarsi užveria duris pokyčiams ir alternatyvoms ir sukelia įtampą, kad renkantis svarbiausia nesuklysti.

KOKIO PROFESINIO PASIRINKIMO LINKĖČIAU SAVO VAIKUI?

Taip, dar viena užduotis ne apie jūsų vaiką, bet apie jus pačius, tiksliau, apie jūsų požiūrį į vaiko ateitį. Jau minėjome, kad savo vaikų sprendimams didžiulę įtaką darome pirmiausia mes patys – tėvai. Galime rasti įvairių tyrimų, įrodančių, kad vaikų profesinį pasirinkimą sunkina (arba priešingai – lengvina) tėvų ar mokytojų nurodymai, patarimai, palaikymas. Kai geriau

suvoksime, kokio profesinio kelio savo vaikui linkime, mums bus lengviau objektyviai jam padėti renkantis būsimą studijų kryptį ir planuojant savo karjerą. Net jei esate kokios nors profesijos „dinastijos“ atstovas (tai savaime nėra joks blogis – juk taip galite perduoti visas subtilybes, profesines paslaptis ir sukauptą patirtį) ir tikrai labai norėtumėte, kad jūsų vaikas sektų jūsų pėdomis, pamėginkite bent trumpam atsiriboti nuo to ir pažvelgti į savo vaiką tarsi iš šalies.

Pasvarstykite ir užrašykite, kokio profesinio, karjeros kelio linkėtumėt savo vaikui. Atsakykite į šiuos klausimus:

- Kokia profesija arba veiklos sritis jūsų vaikui labiausiai tiktų? Ką siūlytumėte rinktis?
- Kaip manote, ar pats vaikas taip pat rinktųsi jūsų siūlomą sritį? Kokių tam reikalingų gebėjimų ir savybių jis turi? Kokių šiai sričiai būtinų gebėjimų ir savybių trūksta?
- Grįžkite prie pirmosios užduoties ir prisiminkite, kokias užrašėte savo vaiko savybes. Palyginkite abu šiuos savybių sąrašus. Ar tikrai juose surašytos visos savybės ir gebėjimai, kurių reikia jūsų įvardintai veiklos sričiai?

Mama Neringa užsiėmimų metu pasakojo:
„Visada buvau įsitikinusi, kad mano sūnui geriausia studijuoti ekonomiką. Juk tai plati specialybė, o šios srities žinios visur tiks, kad ir, pavyzdžiui, kuriant savo verslą – jau turės pagrindus, žinių, būtinų savo verslui pradėti ir plėtoti. Bet dabar, sudalyvavusi šiuose mokymuose, labiau pasigilinusi ir geriau pažinusi savo vaiką, matau, kad labiausiai jam patinka nuolat organizuoti, būti įvykių centre. Juo labiau kad kiti žmonės taip pat pastebi šias jo savybes ir gebėjimus ir vis pasiūlo jam būti atsakingam už kokio renginio organizavimą.“

Kartais mums, tėvams, atrodo, kad jei vaikai rinksis tą pačią veiklos sritį kaip ir mūsų, mes galėsime jiems daugiau padėti. Tikra tiesa: kiekvienas tėvas linki savo vaikui paties geriausio ir stengiasi kaip įmanydamas pagelbėti. Tačiau ar tikrai jūsų vaikas gerai jausis tam tikroje veiklos srityje neturėdamas jai reikalingų savybių ir gebėjimų?

O KOKIOS MANO VAIKO GALIMYBĖS?

Įvardinti savo stipriąsias savybes ir gebėjimus yra sunki užduotis ne tik vaikams, bet ir suaugusiesiems. Tiek per įvairius mokymus, tiek konsultuodamos suaugusiuosius bei jaunimą, tiek per įvairius darbo atrankos pokalbius matome, kad neretai žmonės įvardina stereotipinius dalykus (pvz., komunikabilus, darbštus ir pan.), bet, deja, ne visuomet geba konkrečiau įvardinti savo savybes ir gebėjimus bei iliustruoti juos konkrečiais pavyzdžiais iš asmeninės patirties. Tad siūlome dar vieną užduotį, kuri padės jums ir jūsų vaikui šiek tiek giliau pažvelgti į savo stipriąsias puses ir atrasti veiklos sritį, kurioje galėtų geriausiai realizuoti savo gebėjimus.

Paimkite lapą popieriaus ir jo centre (tiksliau, per visą lapo dydį) nupieškite gėlės žiedą. Labai gražų žiedą (maždaug tokį, kaip nupiešėme mes) su daugybe žiedlapių.

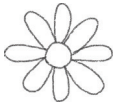

Gėlės žiedo centre užrašykite profesiją, kuri, jūsų manymu, yra tinkama jūsų vaikui. Tuomet ant kiekvieno žiedlapio užrašykite po vaiko savybę ar gebėjimą, reikalingą tai profesijai. Rašykite tik tas savybes ir gebėjimus, kuriuos jūsų vaikas turi. Kai baigsite, pasvarstykite, ar tikrai vaikas turi svarbiausias šiai profesijai reikalingas savybes.

Galite nusipiešti kelias gėles ir pabandyti šią užduotį atlikti su keliomis profesijomis. Pavyzdžiui, pradėkite nuo profesijos, kurios norėtumėte savo vaikui, o paskui užduotį atlikite įrašę profesiją, kurios siekia vaikas, arba profesiją, kuri, jūsų manymu, vaikui turėtų tikti (ir patikti), nes jis turi tai sričiai būtinų savybių ir gebėjimų.

Ši užduotis padės jums ir jūsų vaikui detaliau apmąstyti, kokia profesija jam labiausiai tiktų, ir įvertinti, kokias šiai profesijai būtinas savybes ir gebėjimus jūsų vaikas turi.

Keletas pagalbinių klausimų, padėsiančių jums atlikti užduotį:

- Kas jūsų vaikui sekasi gerai? Kokie pavyzdžiai tai rodo?
- Kuo jis domisi? Ką jam patinka daryti? Ką jis veikia laisvu laiku?
- Ką apie jūsų vaiko savybes ir gebėjimus sako jo draugai? Mokytojai?
- Ar rašytumėte tą pačią veiklos sritį, jei žinotumėte, kad šios savybės yra kito žmogaus (ne jūsų vaiko)?

Jei esate sutrikę ir net neįsivaizduojate, kokios srities veiklą jūsų vaikas turėtų rinktis, pamėginkite ir atvirkščią šios užduoties variantą: pirmiausia į žiedlapius surašykite geriausias savo vaiko savybes ir gebėjimus, o tada pasvarstykite, kuri profesinės veiklos sritis geriausiai tiktų tokias savybes turinčiam žmogui.

Lietuvos sociologų atlikti tyrimai rodo, kad didelė dalis baigiamųjų klasių moksleivių (51 proc.) nėra apsisprendę dėl būsimos profesijos arba neturi vieno pasirinkimo, svarsto keletą variantų (41 proc.). Stipriųjų vaiko savybių sudėliojimas į mūsų pasiūlytą gėlės žiedą gali padėti konkrečiau pamatyti veiklos sritį, kurioje tos savybės ir gebėjimai būtų geriausiai panaudojami.

Mama Vida pasidalino savo patirtim apie šią užduotį: „Pirmiausiai buvo sunku parašyti profesiją. Bandžiau labai konkrečią rasti. Tikrai sunku buvo. Bet tada pagalvojau, kad galiu pasirinkti tiesiog sritį: pasirinkau pramogų pasaulį. Ir pradėjau rašyti savo dukros savybes: kūrybinga, moka šokti (daug metų šoka pramoginius šokius), lengvai užmezga ir palaiko kontaktą, turi labai gerą humoro jausmą ir t. t. Be abejo, mano vidus stipriai priešinosi tokiam pasirinkimui: anokia čia specialybė – pramogos. Tačiau vėliau supratau, kad laiko dar turime – dukrai tik 14 metų, dar nereikia priimti galutinio sprendimo. O apsvarsčiusi viską supratau, kad nepriklausomai nuo to, kokią studijų kryptį vėliau dukra pasirinks, svarbu šias savybes skatinti, neužgniaužti jų. Juk vėliau gyvenime jos tikrai pravers!“

KAS LEMIA SPRENDIMUS?

Nuostatos yra dar vienas svarbus veiksnys, darantis įtaką vaiko sprendimams (taip pat ir tėvų požiūriui į tai, ką derėtų ar nederėtų rinktis jų vaikui). Štai trumpa užduotis, padėsianti jums įsisąmoninti savo požiūrį ir nuostatas į įvairias gyvenimo situacijas.

Pabaikite sakinius (rašykite pačią pirmą jums į galvą atėjusią mintį):

- Efektyviausiai veikia tie, kurie ....
- Žmonės, kurie miega gatvėje, yra ...
- Bendraujant kiekvienas ...
- Šiandieninė mokykla ...
- Žmonės, kurie gyvenime pasiekė tikrai daug ...
- Daugiausia problemų kyla dėl ...

- Visi verslininkai ...
- Geras specialistas ...
- Laimingas žmogus gali būti tik tada, kai ...
- Dideli pinigai ...

Labai gerai, jei šią užduotį galėtumėte atlikti grupėje, kad vėliau pasidalintumėte savo mintimis. Galite paprašyti kitų šeimos narių (sutuoktinio, vaiko) taip pat pabaigti šiuos sakinius ir padiskutuoti, ypač tais atvejais, kai jūsų sakinių pabaiga buvo skirtinga.

Ši užduotis padeda pamatyti žmonių skirtumus ir panašumus, atskleisti jų nuostatas, požiūrį į tuos pačius dalykus. O ne paslaptis, kad mūsų nuostatos daro didelę įtaką mūsų gyvenimui, sprendimų priėmimui, požiūriui į tai, kaip auklėjame vaikus ir ką laikome svarbiais arba nesvarbiais dalykais.

„Tikras darbas tik nuo 8 iki 17 val.“; „Pinigai uždirbami sunkiu darbu“; „Visi verslininkai yra vagys“ (taip taip, patikėkite, kai kuriose auditorijose vis dar sulaukiame iškalbingo krizenimo ir būtent tokios šio sakinio pabaigos) ir pan. Ir kartu stebimės, kodėl kaimynui pasisekė ir jis „gavo“ gerai apmokamą darbą, o mums tenka vargti už menką algelę valdiškoje institucijoje. Išankstinės nuostatos labai susiaurina karjeros pasirinkimo galimybes. Pasvarstykite, kaip įvardintos nuostatos apriboja žmogaus pasirinkimą ir koks jis galėtų būti, jei nuostata pasikeistų:

- Man patinka mano darbas, todėl vaikas turi sekti mano pėdomis ir tęsti šią veiklą.
- Noriu, kad vaikas dirbtų gerai mokamą darbą.
- Nenoriu, kad vaikas dirbtų juodą darbą.
- Su sportu arba menu susijęs darbas nėra darbas, o tik hobis.
- Kai kurie darbai skirti tik vyrams arba tik moterims.
- Kad gautum gerą darbą, būtinai reikia baigti universitetą.
- Kad gautum gerą darbą, būtinai turi mokytis tik labai gerais pažymiais.

Ką laikome juodu, gerai mokamu ar tiesiog geru darbu, taip pat priklauso nuo mūsų nuostatų.

Atkreipkime dėmesį, kokias nuostatas (sąmoningai ar nesąmoningai) diegiame savo vaikams – pagrindines nuostatas ir įsitikinimus vaikai perima iš tėvų iki 12-os metų. Jei norime palengvinti jiems pasirinkimo procesą, turime pagalvoti apie tai kur kas anksčiau, nei ateis laikas stojant į universitetą surašyti specialybių pavadinimus.

KURIUO KELIU MAN EITI?

Prisimenate pasaką apie Alisą? Patekusi į veidrodžių karalystę ji sutiko Katiną.
– Kuriuo keliu man eiti? – paklausė Alisa Katino.
– O kur tu nori patekti? – paklausė Katinas Alisos.
– Na, man nesvarbu, – tarė Alisa.
– Tuomet koks skirtumas, kuriuo keliu eisi? – atsakė Katinas.

Pažinti savo vaiką, jo stipriąsias savybes ir geriausius gebėjimus svarbu. Tačiau ne mažiau svarbu yra skatinti vaiką turėti tikslą ir jo siekti. Psichologas Smailys dalinasi vieno ilgalaikio tyrimo rezultatais. Šio tyrimo metu jaunuoliams buvo pateiktas klausimas „Kaip jūs įsivaizduojate savo ateitį?“ Net 97 proc. neturėjo atsakymo į jį. Tik 3 proc. tiksliai žinojo, ko nori iš gyvenimo. Jaunuolių pasiekimai buvo tiriami po dešimties metų. Pasirodė, kad tie 3 proc., kurie turėjo ilgalaikį tikslą, buvo pasiekę kur kas daugiau, nei visi likę 97 proc. kartu sudėjus! Aiškus žinojimas, ko siekia, ir atkaklus savo tikslų siekimas padėjo šiems jaunuoliams pasiekti tokių stulbinamų rezultatų.

Paprašykite, kad jūsų vaikas atsakytų į šiuos klausimus (paraginkite jį būti sąžiningą sau!):

- Koks nori, kad būtų tavo gyvenimas?
- 5 dalykai, kurie tau yra patys svarbiausi gyvenime.
- Kokie trys tavo svarbiausi gyvenimo tikslai šiuo metu?
- Ką darytum, jei laimėtum milijoną?
- Ką dažnai svajoji padaryti, bet niekada nedrįsai?
- Ką tau labiausiai patinka daryti, kas sukelia didžiausią pasitenkinimo jausmą?
- Jei būtum tikra(s), kad nesusimausi, ką darytum?
- Parašyk lape vertikaliai skaičius nuo vieno iki šimto. Prie kiekvieno įrašyk po norą.

Ar visus klausimus jūsų vaikas atsakė išsamiai? Ir į tą paskutinįjį? Tikrai? Užrašė visą šimtą? Penkiasdešimt? Tuomet tiesiog puiku! Paprastai šioje užduotyje suaugusieji ima dejuoti ir sustoja maždaug ties 8-u noru...

Ar girdėjote istoriją apie dvi varlytes, kurios įkrito į grietinės puodynę? Puodynė buvo aukšta, todėl lengvai iššokti varlytės iš jos nebegalėjo. Abi smarkiai susijaudino, judėjo, šokinėjo ir visais būdais mėgino iš tos puodynės ištrūkti. Po kiek laiko viena varlytė nusprendė, kad nebepavyks iššokti iš puodynės, ir liovėsi ką nors daryti. O kita ilgai ir atkakliai judino kojas, kol staiga į kažką atsispyrė ir iššoko lauk. Pasirodo, atkakliai makaluodama letenėlėmis ji per naktį iš grietinės sumušė sviestą!

Koks šios istorijos moralas? Neužtenka vien tikslo, dar reikia troškimo, ryžto ir atkaklumo to tikslo siekti. Juk abi varlytės turėjo tikslą išsivaduoti iš puodynės, tačiau tik vienai užteko ryžto ir atkaklumo.

Turime mokyti savo vaikus judėti savo tikslo link ir nenusiminti, jei nepavyksta jo pasiekti pačiu pirmuoju bandymu. O tam, kad būtų lengviau siekti tikslo, padėkite vaikui aiškiai suformuluoti, ko gi jis (ji) nori. „Noriu sportuoti“ nėra tinkama tikslo formuluotė, reikia konkretesnės – kas už to siekio iš tiesų slypi, kokio rezultato siekiu, pavyzdžiui, noriu būti sveikesnis, noriu sustiprėti fiziškai, noriu „užsiauginti raumenis“. Ir, žinoma, ne mažiau svarbu nusistatyti terminus bei atsižvelgti į kitus savo tikslus. Jei tikslai prieštaraus vienas kitam, bus sudėtinga pasiekti bent vieną iš jų.

Vienas dabar jau daug pasiekęs gydytojas Vytautas, kai dar buvo paauglys, sakė: „Aš gyvenime tikrai nevargsiu“. Jis augo vidutinėje šeimoje, kurioje buvo trys sūnūs. Tėtis paliko juos. Mama vaikus augino viena, todėl gyveno gana paprastai. Ji daug dirbo ir stengėsi, kad galėtų išlaikyti šeimą. Vytautas nusprendė, kad gydytojo specialybė visada bus paklausi, ir nutarė studijuoti mediciną. Labai tikslingai to siekė. Tikrai nebuvo nei pirmūnas, nei ramus vaikinas. Buvo kaip dauguma jaunų vaikinų: mėgdavo ir pasilinksminti, ir su draugų kompanijomis laiką leisti. Kai įstojo į Medicinos universitetą, po pirmo kurso pasakė: „Aš būsiu tarp geriausių dešimties chirurgų Lietuvoje. Čia pradžia. Turėsiu tris vaikus, ketvirtą įsivaikinsiu, kad padėčiau be tėvų gyvenančiam vaikui.“ Studijų metais gyveno studentams įprastą gyvenimą: mėgo pramogas, šventes, vakarėlius. Bet kai ateidavo sesija, jis netgi išsijungdavo telefoną savaitei ar dešimčiai dienų, kad niekas netrukdytų. Jis mokydavosi, rengdavosi egzaminui. Ir sakė: „Aš sausos duonos nevalgysiu.“ Kai būdavo studijų praktika, jis prašydavo papildomų valandų, eidavo budėti naktimis, kad tik kuo daugiau pamatytų, sužinotų ir susidurtų su kuo sunkesniais atvejais. Operuodavo net ir benamius, kad tik įgytų praktikos. O šiandien jis yra vienas iš dešimties geriausių Lietuvos mikrochirurgų. Turi namą, augina penkis vaikus (tiesa, visus savo). Uždirba tiek pinigų, kad viskam užtenka, ir dirbdamas savo darbą jaučia malonumą. Jam pavyko tai pasiekti, nes turėjo tikslą – labai aiškų ir konkretų tikslą. Ir, žinoma, atkakliai jo siekė.

II DALIS. PAGALBA TĖVAMS: KAIP IŠVENGTI KLAIDŲ

TĖVŲ KLAIDOS (VAIKŲ AKIMIS)

Esame atlikę keletą tyrimų ir apklausų. Vaikų prašėme atsakyti į klausimą, kokių dažniausiai tėvai daro klaidų profesijos pasirinkimo ir karjeros kelio planavimo procese. Štai kokias tėvų klaidas mato vaikai:

- sprendžia už vaikus,
- juokiasi iš svajonių,
- nesidžiaugia pasiekimais,
- pamokslauja,
- nurodinėja,
- perša savo svajones,
- nepasitiki,
- neišklauso (bandymus paaiškinti prilygina paprasčiausiam atsikalbinėjimui).

Vaikų įvardinti dalykai tikrai verčia mus suklusti ir dar kartą pažvelgti, kaip su jais bendraujame. Ar tikrai girdime, kai jie mums ką nors sako, ar tikrai norime suprasti, kaip jie jaučiasi, ar džiaugiamės savo vaikų sėkme, ar pastebime, kai jiems sekasi, galiausiai ar parodome savo vaikams, kad suprantame, įsiklausome, džiaugiamės jais?

Prisiminkite, ko pirmiausia klausiate savo vaiko grįžę namo. Kaip sekėsi? O gal kokį pažymį gavo? O ką jums sako jūsų vaikas? „Labas, pasiilgau?“ „Kaip sekėsi?“ O gal sako: „Tai kiek šiandien uždirbai, mama (tėti)?“ Tikriausiai suprantate, ką turime galvoje – skatiname jus domėtis ne tik ir ne tiek tuo, kokį pažymį gavo vaikas šiandien (tikriausiai jums patiems nebūtų labai smagu, jei namiškiai kasdien klausinėtų, kiek gi šiandien uždirbote). Paklauskite, ką jūsų vaikas šiandien veikė, kaip jam sekėsi (o gal nesisekė?), kuo jis šiandien labiausiai džiaugiasi, su kuo bendravo ir t. t. Net nepajusite, kaip pradėsite geriau pažinti savo vaiką, o ir bendravimas taps kur kas atviresnis.

Tiesa, klausėme ir tėvų, kaip jiems atrodo, kokių klaidų daro padėdami vaikams apsispręsti dėl būsimos profesijos pasirinkimo. Vienoje mūsų organizuotoje vaikų ir tėvų diskusijoje tėvų grupė įvardino tris esmines klaidas, ko nederėtų tėvams daryti bendraujant su vaikais. Įžvalga šiek tiek su humoru, tačiau, jei gerai pagalvotume, yra tikrai teisinga:

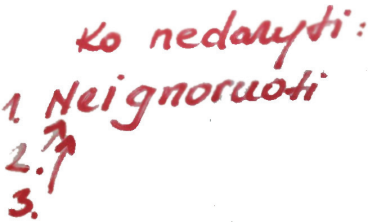

TĖVŲ KLAIDOS (REMIANTIS PSICHOLOGŲ TYRIMAIS)

Psichologai ir karjeros konsultantai, mokslininkai įvardina tokias pagrindines tėvų klaidas:

- **Nesidomėjimas**. Nesidomėjimas yra kelių „tipų“: tėvai palieka vaiką patį spręsti, kokį karjeros kelią, kokią profesiją jis toliau rinksis, arba tėvai apskritai nesidomi, kaip vaikas renkasi profesiją. Jei vaikas yra labai brandus ir linkęs kryptingai veikti, greičiausiai sunkumų nekils. Tačiau, kaip rodo įvairūs tyrimai ir pokalbiai su vyresniųjų klasių moksleiviais, daugumą jų yra sutrikę ir suaugusiųjų pagalbos jiems labai reikia. Tad tėvų nesidomėjimas tik dar stiprina jų sutrikimą.

- **Spaudimas**. Spaudimas taip pat yra įvairus. Vienoks jis tuomet, kai tėvai bet kokia kaina verčia vaiką pasirinkti studijas universitete ar kolegijoje, visiškai nekreipdami dėmesio į tai, ką konkrečiai vaikas pasirinks. Kitoks

spaudimas tuomet, kai tėvai daro įtaką vaikui pasirinkti jiems priimtiną profesiją, nekreipdami dėmesio į vaiko norus, polinkius, gebėjimus. Abiem atvejais spaudimas gali būti tiesioginis (kai tėvai atvirai išsako savo požiūrį) ir netiesioginis, kai tėvai tarsi toleruoja ir pritaria vaiko pasirinkimui, bet iš tiesų savo veiksmais ir „tarp eilučių" demonstruoja nepritarimą, kreipia vaiką, jų įsitikinimu, teisinga linkme. Bet, kaip jau kalbėjome ankstesniuose šios knygos skyriuose, nebūtinai vaiko stipriosios savybės ir gebėjimai yra būtent tie, kurių reikia tėvų profesijai, nebūtinai vaikas turi baigti universitetą, kad jam vėliau gerai sektųsi profesinė karjera. Beje, jau ne pirmus metus Lietuvoje matome faktą, kad gausėja profesinių mokyklų studentų, o maždaug trečdalis priimtųjų į profesines mokyklas jau turi aukštąjį išsilavinimą.

- **Nuostatos**. Dažnai, mums patiems nesuvokiant, sprendimus lemia tai, kokiomis nuostatomis mes remiamės. Pavyzdžiui, giliai širdyje esame įsitikinę, kad profesija yra paveldima iš kartos į kartą, vadinasi, jei vaikas gimė gydytojų šeimoje, jis neabejotinai turi rinktis šią profesiją. Nes juk net mūsų šeimos „genuose" įrašyta šiai profesijai svarbi informacija, sako mūsų įsitikinimas. Arba norime vaikui perduoti šeimos verslą (nes taip pat esame įsitikinę, kad tik šeimos narys galės jį tinkamai valdyti). Arba priešingai – mums taip nepatinka mūsų pačių profesija, kad visais būdais stengiamės vaikui neleisti jos rinktis. Neretas atvejis, kai tėvams nepasiseka išpildyti savo profesinių svajonių ir jie bet kokia kaina stengiasi tas svajones perkelti savo vaikams, ignoruodami realybę, kad vaikas yra savarankiška asmenybė, kuriai tėvų svajonė nebūtinai yra priimtina. Nuostatų gali būti daugybė: „svarbu tik pinigai", „svarbu ekonominis saugumas", „svarbiausia diplomas", „svarbiausia tiesiog turėti darbą, nesvarbu, koks jis" ir pan. Svarbiausia laiku suprasti savo išankstines nuostatas, kad vėliau jos netaptų kliūtimi, mažinančia vaiko pasirinkimo galimybes.

Baigusi mokyklą Giedrė nusprendė padaryti pertrauką ir nestudijuoti. Išvažiavo dirbti į Suomiją. Dirbo aukle – prižiūrėjo vaikus. Suomijoje jai labai patiko, ėmė mokytis suomių kalbos, pradėjo vartyti įvairių Suomijos universitetų studijų programas. Į vieną jų nusiuntė prašymą studijuoti ir po metų pertraukos tapo universiteto Suomijoje filologijos specialybės studente.

DAŽNIAUSIAI PASITAIKANČIOS VAIKŲ PASIRINKIMO KLAIDOS

Vaikai pasirinks tinkamą profesiją, o ateitis bus produktyvi ir sėkminga, jei jie rinksis iš kelių galimų alternatyvų, atsižvelgdami į savo gebėjimus, interesus ir vertybes, ir kai jų pasirinkimą palaikys jiems svarbūs asmenys.

Klaidinga, kai vaikai renkasi:

- pagal **profesijos prestižą**. Kaip sako lietuvių liaudies išmintis, kiekviena lazda turi du galus: jei pasižiūrėtumėte į darbo biržose registruotų bedarbių specialybes, teisininkai yra viena pirmaujančių profesijų šia prasme, nors pačios profesijos prestižas tikrai didelis.
- **dėl draugų įtakos**. Paauglystėje labai svarbus bendravimas su bendraamžiais ir nereti atvejai, kai apsisprendimą studijuoti tam tikrą dalyką lemia būtent draugų įtaka – geriausias draugas studijuoja programavimą, ir aš taip pat vien dėl to, kad rugsėjo pirmąją nestovėčiau būryje nepažįstamų žmonių.
- **pagal profesijos atstovą**. Kartais nutinka taip, kad vaikas pažįsta kokios nors profesijos atstovą ir susižavi jo asmenybe, bet nebūtinai gerai išmano apie jo profesinę veiklą.
- **mokomą dalyką sutapatindami su profesija**. Profesija nėra vieno dalyko žinios. Kiekvienai specialybei reikalingos įvairiapusės žinios ir įgūdžiai, tad jei vaikas žavisi matematika ir gerai skaičiuoja, buhalterio profesija nebūtinai bus jam pati tinkamiausia.

- **pagal nuostatas dėl darbo pobūdžio gamybos ar kitoje srityje**. Kartais šeimoje įdiegiame vaikui nuostatas, kad darbas tam tikroje srityje yra sunkus, nešvarus, neprestižinis ir pan.
- **nesuvokdami savo asmeninių polinkių, gebėjimų ir savybių**. Bendraudami su įvairių mokymų dalyviais matome, kad ne tik vaikams, bet ir suaugusiesiems įvardinti savo stipriąsias savybes būna nelengva. Nuoširdus bendravimas su vaiku, teikiant jam grįžtamąją informaciją apie jo savybes ir gebėjimus, galėtų padėti šios klaidos išvengti.
- **neišmanydami pagrindinių profesijos rinkimosi žingsnių.** Kai vaikas nežino pagrindinių profesijos rinkimosi etapų, visas procesas jam atrodo painus ir sudėtingas. Tuo tarpu išskaidžius jį atskirais žingsneliais pasirodo, jog viskas yra kur kas paprasčiau, nei pradžioje atrodė.
- **nusiteikę, kad renkasi visam gyvenimui.** Nepaisant to, kad gyvename sparčių pokyčių laikotarpiu, vis dar tenka susidurti tiek su vaikų, tiek ir su tėvų požiūriu, kad profesiją vaikas renkasi visam gyvenimui. Tokiu atveju priimant sprendimą kausto didžiulė baimė: o kas bus, jei neteisingai pasirinksiu?

Dar viena dažna klaida – įsitikinimas, kad sėkmę lemia tik žinios. Laikydamiesi šios nuostatos, kiek įmanydami stengiamės vaiką mokyti įvairių papildomų dalykų, net neatsižvelgdami į vaiko polinkius ar gebėjimus. Svarbiausia, kad vaikas patektų į prestižinę mokyklą, įgytų „prestižinių“ žinių ir gautų prestižinį baigimo pažymėjimą. Emocinį intelektą tyrinėjantys psichologai nustatė, kad žmonėms versle, profesinėje veikloje sekasi ne tiek dėl techninių žinių, kiek dėl socialinių įgūdžių. Vienas pirmųjų šioje srityje atliktų tyrimų, inicijuotas Karnegio technologijų instituto specialistų, akivaizdžiai parodė, kad tik 15 proc. sėkmės atvejų priklausė nuo techninių žinių, o likusioji dalis – 85 proc. – nuo gebėjimo palaikyti santykius su kitais žmonėmis.

KAIP IŠVENGTI BENDRAVIMO KLAIDŲ?

Didžiausia problema, kylanti bendraujant suaugusiesiems su vaikais, yra klausymosi įgūdžių stoka. Mes norime bendrauti su sūnumis ir dukromis, tačiau daugelis iš mūsų **klausomės tik tam, kad atsakytume, o ne išklausome tam, kad suprastume juos**. Mokėjimas išklausyti nulemia mūsų santykius su kitais žmonėmis, taip pat ir mūsų vaikais. Mes kur kas daugiau kalbamės apie vaikus, bet ne su vaikais.

Klausymasis yra nelengvas darbas. Tai tarsi kova su daugeliu trukdančių veiksnių. Juk gaunamą informaciją „perkošiame" per daugybę filtrų: žinojimo, patirties, nuostatų, emocinės būsenos, fizinės savijautos ir kt.

Jei mus pasiekia mūsų įsitikinimams, nuostatoms ar vertybėms prieštaraujanti informacija, galime jos net nesuvokti. Kartais girdime tik tai, ką norime išgirsti, kas atitinka mūsų siekius ir norus, tai, kas dera su mūsų požiūriu. Dažnai įsijungia patirties filtras. Patirtis mums suformuoja neįsisąmonintas išankstines nuostatas. Pavyzdžiui, kartais, kalbėdamiesi su vaikais, mes dar net neprasidėjus pokalbiui tariamės žinantys, ką vaikas pasakys, ir taip iš anksto parengiame atsakymą. Jei vaikas sako, kad nori eiti į šokių treniruotę, o mes žinome, kad jam nesiseka matematika (nes tokia mūsų patirtis), tai taip ir atsakome jam: „Tau nesiseka matematika, sėdėk namie ir dirbk prie matematikos, nes matematika yra svarbiau negu šokiai."

Didelį poveikį bendraujant turi ir mūsų emocijos. Jei mus užvaldžiusios stiprios emocijos, nesvarbu, ar malonios, ar ne, jos veikia mūsų suvokimą, trukdo klausytis. Todėl jei mes patys esame pavargę, nuliūdę ar supykę arba kuo nors labai džiaugiamės, vargu ar išgirsime, ką iš tiesų sako vaikai.

Nuo to, kaip sugebame išklausyti ir įsiklausyti į savo vaikus, priklauso mūsų bendravimas. Dažnai tenka išgirsti, kaip tėvai guodžiasi: „Aš bandau su juo (ja) kalbėtis, bet jis (ji) tik užsidaro savo kambaryje arba tyli, visai nenori nieko girdėti.“ Dažniausiai netinkami žodžiai ar tam tikras elgesys ir griauna tarpusavio santykius, supratimą, sukelia emocinę įtampą ar net susvetimėjimą. Neretai tėvai mano, kad privalo vaikus nukreipti teisingu keliu, pamokyti, kaip reikia gyventi. O pasitikėjimu grįstas bendravimas neatsiranda tarsi iš niekur („Liepiau papasakoti, kaip sekėsi, tai ir klok viską iš eilės!“) ar dėl paliepimų, nurodymų. Tam, kad vaikas mums norėtų ką nors atvirai pasakyti, pirmiausia mes patys savo elgesiu turime jam parodyti, kad esame pasirengę klausytis. Ir, ne mažiau svarbu, esame pasirengę suprasti jį ir nepamokslauti.

Ką gi reiškia aktyviai klausytis? Aktyviai klausyti vaiko – vadinasi, grąžinti jam pokalbiu tai, ką jis jums atskleidė, kartu įvardijant jo jausmą.

Jei iš tiesų aktyviai vaiko klausotės, ilgainiui jis pradeda daugiau pasakoti apie save, silpnėja jo neigiami išgyvenimai ir jis dažniau imasi spręsti savo problemas pats.

Kaip galite išmokti aktyviai klausytis? Psichologai išskiria 12 aktyvaus klausymo kliūčių:

1. **Įsakymai, komandos**: „Tučtuojau liaukis“, „Pasiklok lovą“, „Paruošk namų darbus“, „Išjunk kompiuterį“ ir pan.
2. **Įspėjimai, grasinimai**: „Jeigu dar kartą tai pasikartos...“, „Negrįši laiku, kaltink save...“
3. **Moralizavimas, pamokymai**: „Kiekvienas žmogus turi dirbti“, „Privalai gerbti vyresniuosius“.
4. **Patarimai, parengti atsakymai**: „Aš tavo vietoj...“, „O tu imk ir pasakyk...“, „Kodėl gi tau nepabandžius...?“

5. **Įrodymai, pamokslai**: „Blaškaisi ir darai klaidų“, „Kiek kartų tau sakiau, nepaklausei.“
6. **Kritika, pabarimai, kaltinimai**: „O aš tavimi tikėjau“, „Vėl viską padarei ne taip“, „Amžinai tu...“
7. **Pernelyg apibendrintas pagyrimas**: „Šaunuolis“, „Tu tiesiog genijus“, „Tu mūsų pati gražiausia.“
8. **Pravardžiavimas, pajuokos**: „Koks tu tinginys“, „Na, tiesiog ne galva, o puodynė.“
9. **Spėliojimai, interpretacijos**: „Aš žinau, kad viskas dėl to, kad tu...“
10. **Kamantinėjimas, tyrinėjimas**: „Kas gi vis dėlto nutiko?“, „Kodėl tu tyli?“, „Aš vis tiek sužinosiu“.
11. **Žodinė užuojauta**: „Nusiramink“, „Nekreipk dėmesio“, „Perdegs ir bus gerai“.
12. **Atsakymai juokais, pasitraukimas iš pokalbio**.

Beje, sulaukiame ir tėvų pastabų, reakcijos į šį klaidų sąrašą. Jie sako: atrodo, kad iš viso nieko nega lima sakyti vaikui. Iš dalies taip ir yra – pirmiausia patylėkime ir paklausykime, išgirskime, ką vaikas sako mums. O tada kalbėkime.

Ir, žinoma, jei vartosite savo kalboje daugiau atvirų klausimų („Ką tu manai?“, „Kaip tau atrodo?“, „Ką patartum man?“ ir pan.), tuo daugiau pokalbio temų atsiras. O pokalbis, tiksliau, atviras pokalbis yra gero tarpusavio santykio pradžia.

TĖVŲ LŪKESČIAI: KAIP NEDARYTI KLAIDŲ?

Užsiėmimų su tėvais metu ne kartą esame tėvų paklausę šio klausimo „Ko palinkėčiau savo vaikui?“. Atsakymai dažniausiai yra įprastiniai: dauguma tėvų linki savo vaikams laimingo gyvenimo, nori, kad jie būtų sveiki ir kad

džiaugtųsi tuo, ką daro. Ir kartu susiduriame su vaikais, kuriuos tėvai verčia pasirinkti nemėgstamą profesiją, su tėvais, kurie stumia (o gal traukia?) vaikus būtinai pasirinkti tą pačią sritį, kurioje jie dirba, ir visiškai nekreipia dėmesio, ar vaikas ten jausis laimingas.

Paklauskite savęs: ko aš tikiuosi iš savo vaiko karjeros?

- Vaikas savo profesinį kelią pasirinks be mano pagalbos ir nekels rūpesčių?
- Įstos į prestižinę mokyklą ir pasirinks prestižinę specialybę?
- Pasirinks profesiją pagal savo polinkius ir gebėjimus?
- Paseks šeimos tradicija ir pasirinks vieno iš tėvų profesiją?
- Pasirinks pelningą profesiją?
- Įgis specialybę, kurios aš pats (pati) labai norėjau?
- ...

Tai dažniausios pasitaikančios tėvų išankstinės nuostatos, padedančios arba trukdančios sėkmingai pasirinkti profesiją. Kaip jau minėjome anksčiau, išankstinės nuostatos gali labai susiaurinti vaiko pasirinkimo galimybes.

Darbe praleidžiame didelę dalį savo gyvenimo. Todėl darbas turi teikti malonumą. Priešingu atveju tampame nervingi, pavargę, pikti. Ar linkime to savo vaikams? Tad reikėtų susilaikyti nuo nurodymų savo vaikams. Svarbu pamatyti, ar vaikas turi įgūdžių tam, ką nori veikti ateityje. Svarbu, kad vaikas jaustų pasitenkinimą tuo, ką daro.

III DALIS. VAIKAS DARBDAVIO AKIMIS

KĄ GERIAUSIA ŠIANDIEN RINKTIS VAIKUI?

Ekonomikos globalizacija, informacinių technologijų plėtra, globalūs socialiniai pokyčiai daro įtaką ir asmeninei žmonių karjerai. Dėl šių procesų pasaulis šiandien tapo visiškai kitoks nei prieš kelis dešimtmečius. Koks jis bus dar po dviejų ar trijų dešimtmečių, itin sunku prognozuoti. Tačiau būtina sekti pagrindines tendencijas, norint pasinaudoti atsiveriančiomis naujomis galimybėmis.

Kas įvyko darbo rinkoje per pastaruosius dešimtmečius?

- Kompanijos mažina nuolatinių darbuotojų skaičių ir taiko kitas darbuotojų samdos formas, tokias kaip laikinas, trumpalaikis, ne visos darbo dienos įdarbinimas.
- Pasaulyje didėja darbo jėgos, taip pat ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų perteklius. Daugelyje šalių ryški nedarbo problema. Šiandien tenka konkuruoti darbo rinkoje ne tik su savo šalies, bet ir su viso pasaulio darbuotojais. Kita vertus, taip atsiveria darbo galimybės ne tik savo, bet ir kitose šalyse.
- Keičiasi daugelio tradicinių ir atsirandančių profesijų reikalavimai turėti tam tikrą išsilavinimą ir žinių bei įgūdžių. Vis didesnę reikšmę įgyja bendrosios kompetencijos, tokios kaip iniciatyvumas, lankstumas, gebėjimas dirbti savarankiškai, motyvacija, kūrybingumas.
- Organizacijos nebenori prisiimti atsakomybės už darbuotojų karjerą. Aplinka greitai kinta, ilgalaikė darbo jėgos paklausa tampa praktiškai neprognozuojama, todėl auga pačių darbuotojų gebėjimas valdyti savo karjerą.
- Atsiranda daugiau savarankiško darbo galimybių. Dėl sparčiai tobulėjančių informacinių technologijų šiandieninis žmogus turi galimybę dirbti ne biure, pvz., iš namų ar netgi iš kitos šalies.

Kiekviena mama ir tėtis nori savo vaikui kuo geriausios ateities, kad jis atrastų savo sritį, kad turėtų gerą darbą ir kad gyvenime lydėtų visapusė sėkmė. Taip, tikrai norisi padėti savo vaikams, patarti, ką gi iš tiesų geriau rinktis, kokie darbai yra „geri“, ko reikia mokytis, ką studijuoti, ko reikės ieškantis darbo, kaip tai daryti ir pan.

Noriu jus nudžiuginti (o gal kaip tik – nuliūdinti?), kad nė vienas pasirinkimas, koks jis tuo metu beatrodytų geras, nebegali užtikrinti sėkmingos karjeros visam gyvenimui. Šiuo metu perspektyvios specialybės nebūtinai bus labai perspektyvios ir ateityje.

Turėdama didelę bendradarbiavimo su darbuotojų ieškančiais įmonių vadovais patirtį galiu ją apibendrinti ir pasakyti, ko gi ieško vadovai ir kokių darbuotojų reikia darbdaviams.

Kaip jums atrodo, į ką labiausiai kreipiamas dėmesys ir kas visgi nulemia darbdavių pasirinkimą įdarbinti vieną ar kitą žmogų? Patirtis ir gebėjimai? Deja, ne. Dažniausiai darbdavių pasirinkimą nulemia kandidato bendrosios kompetencijos. Žinoma, labai svarbu, kokį darbą tas žmogus dirbs. Jei darbas yra techninis, nereikalaujantis jokių kitų įgūdžių, tik tam tikrų specifinių žinių ir techninio darbo, greičiausiai darbdavys atsižvelgs tik į kandidato techninius gebėjimus. Nors, tiesą sakant, net ir šiuo atveju darbdavys žiūri ir į bendražmogiškas savybes.

Bendrąsias kompetencijas ugdyti šiais laikais yra labai svarbu dar ir dėl to, kad pokyčiai dabartiniame pasaulyje tapo tokie greiti, kad bet kokios profesinės kompetencijos greitai pasensta, jeigu tik kurį laiką nėra naudojamos ir atnaujinamos. Neįmanoma kartą ir visiems laikams tapti kompetentingu specialistu. Norint sėkmingai atlikti nuolat besikeičiančius sudėtingus šiuolaikinius darbus reikia vis naujų profesinių kompetencijų. Dažnai jaunas specialistas į darbo rinką išeina tiksliai nežinodamas, koks naujų profesinių kompetencijų poreikis atsiras jam baigus studijas ir ko dar

reikės savarankiškai išmokti. Todėl labai prasminga yra susikurti tvirtą bendrųjų kompetencijų pagrindą, kuris padėtų efektyviai prisitaikyti prie nuolat besikeičiančio pasaulio ir esant būtinybei įgyti konkrečių profesinių kompetencijų, kurių reikia tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje.

Darbdaviai ieško darbuotojų, kurie sugebėtų gerai atlikti darbus. Ką tai reiškia? Jie ieško patikimų žmonių. Koks žmogus atrodo patikimas? Pasitikintis savimi, bet ne per daug – ne arogantiškas. O jūs ir jūsų vaikai ar pasitiki savimi? Kaip tai atpažinti?

Štai eksperimentas: kaip atrodo savimi pasitikintys žmonės? Kai būsite mieste, prekybos centre arba bet kur kitur, kur būna daug žmonių, stebėdami žmones pabandykite suskirstyti juos į pasitikinčius savimi, lydimus sėkmės ir žmones, kuriems trūksta pasitikėjimo savimi. Darykite tai visai intuityviai, per daug neleisdami veikti protui. Galite kartoti šią užduotį keletą dienų, vis atkreipdami dėmesį į žmones ir priskirdami juos vienai ar kitai grupei. Dėl kokių dalykų jūs žmogų priskiriate vienai ar kitai kategorijai? Kaip tie žmonės atrodo, kaip skiriasi jų išvaizda, laikysena?

Tikriausiai pastebėjote esminius dalykus. Žmonės, kuriems trūksta pasitikėjimo savimi, dažniausiai atrodo lyg neštųsi savo problemas ant pečių. Jie vaikšto lėčiau, nuleidę galvas, retai palaiko akių kontaktą su kitais žmonėmis, kalba gana tyliai. Arba gali būti dar ir atvirkščiai – tokie žmonės gali atrodyti labai aktyvūs, judesiai staigūs, kalba greitai, žvilgsnis laksto ir pan. Ir priešingai – savimi pasitikintys žmonės niekur neskuba, bet ir nesivelka koja už kojos, dažniausiai eina pasitempę, judesiai ir kalbėjimo maniera ramūs. Dažniausiai šie žmonės šypsosi ir nevengia akių kontakto su kitais žmonėmis.

Darbdaviai vertina pasitikinčius, iniciatyvius, motyvuotus, nebijančius iššūkių ir gebančius greitai priimti sprendimus kandidatus. Jiems svarbu, kad žmogus norėtų ne tik gauti darbą, bet ir parodytų gerus rezultatus. Jiems įdomios tokios asmenybės, kurios turi savo tikslų ir nori juos pasiekti, mokančios bendrauti, dirbti komandoje. Darbdaviai vertina bendražmogiškas savybes, nors to dažniausiai neįvardina darbo skelbimuose. Pavyzdžiui, priimdami žmogų į pardavimo vadybininko poziciją, supranta, kad tam visai nėra būtinas vadybos išsilavinimas. Reikalingos visai kitos kompetencijos, pavyzdžiui, socialinių santykių kūrimas, komunikabilumas, pasitikėjimas savimi, inteligencija – to universitetuose neišmoksi ir su prestižiniu diplomu neįgysi.

Jenny Rogers sako, kad darbdaviai ieško darbuotojų, kurie sugeba:

- rodyti iniciatyvą,
- spręsti problemas,
- padaryti, ką pažadėjo, ir laiku atlikti darbus,
- prisitaikyti prie pasikeitimų,
- dirbti komandoje,
- nuolatos mokytis.

Darbdaviai vengia žmonių, kurie sukuria problemų, vengia atsakomybės, laukia, kol jiems pasakys, ką daryti, vėluoja atlikti darbus, vengia atlikti tam tikrus paskirtus darbus, nelinkę mokytis daugiau ir tobulėti, stokoja motyvacijos siekti žinių. Kaip matome, šių dalykų neišmoksi pamokose ar paskaitose. Kad vaikai užaugtų turėdami šias savybes, reikia palaikyti atitinkamą gyvenimo kasdienybę ir auklėjimo strategiją.

Matome, kaip svarbu rūpintis ne tik vaiko žinių lygiu, papildomo mokymo ieškojimu, bet ir asmeninių savybių stiprinimu. Viena kertinių savybių yra savivertė. Savęs vertinimas – tai savęs paties, savo galimybių ir vietos tarp

žmonių vertinimas. Nuo šio vertinimo priklauso žmogaus santykiai su kitais, savikritiškumas, reiklumas sau, požiūris į savo laimėjimus ir nesėkmes. Labai svarbu, kad tėvai ugdytų aukštą (adekvatų) savęs vertinimą. Jaunuoliai, kuriems būdinga aukšta savigarba, vertina save adekvačiai, žino ir savo stipriąsias, ir silpnąsias puses. Jie pasitiki savo jėgomis ir galimybėmis, siekia užsibrėžtų tikslų, o susidūrę su sunkumais ir kritika, nepalūžta, nebijo būti atstumti.

Kaip stiprinti vaiko savivertę?

- Rodykite vaikams **meilę ir pagarbą**. Tai yra baziniai žmogaus poreikiai, kuriuos patenkinus, auga brandi ir pasitikinti asmenybė.
- Priimkite savo **vaiko individualumą**. Kartais labai sunku priimti, kad vaikas dirba daug lėčiau nei mes arba atvirkščiai, bet reikia su tuo susitaikyti.
- Pastebėkite savo **vaiko stipriąsias puses**.
- Įvertinkite **vaiko įdėtas pastangas**, net jei darbas nėra atliktas tobulai arba taip, kaip jums norisi.
- **Jei tenka kritikuoti, nedarykite to viešai.** Pasakykite jam tai vienam.
- **Pasitikėkite savo vaiku**, leiskite suprasti, kad jis pats atsako už savo poelgius ir veiksmus.
- **Leiskite vaikams patiems spręsti savo problemas** ten, kur jie tai gali daryti. Jei spręsite už juos, atimsite iš jų stiprybę ir patvirtinsite, kad jie yra niekam tikę.
- **Siekite bendradarbiavimo** su savo vaikais. Kvieskite juos spręsti šeimos problemas, klauskite jų nuomonės apie reikšmingus šeimai dalykus, įtraukite į diskusijas šeimai svarbiais klausimais.

Jaunam žmogui renkantis specialybę, dažnai už jį mąsto (siekia mąstyti) tėvai, norėdami savo atžalą nukreipti ten, kur bus garantuota ateitis, manydami, kad jaunuolis dar nėra pakankamai brandus spręsti pats. O iš tiesų dažniausiai problema ta, kad tėvai paprasčiausiai nepažįsta savo vaikų. Dažnai manoma, kad 17–18 metų jaunuolis yra tešla, iš kurios galima numinkyti bet ką. Tačiau nemažai tokio amžiaus žmonių jau turi tam tikrų polinkių į meną, literatūrą, kalbas ar, tarkim, psichologiją. Galbūt įgijusiems tokias specialybes ateityje gali būti sunkiau susirasti darbą ar jis bus mažiau mokamas, tačiau tikrai yra geriau tapti puikiu humanitarinių mokslų ar menų srities specialistu nei prastu inžinieriumi. Neturintis polinkio tiksliesiems mokslams žmogus netaps geru šios srities specialistu. O nebūdamas geru specialistu, nebus paklausus darbo rinkoje, kitaip tariant, neturės darbo arba dirbs su savo pasirinkta kryptimi visiškai nesusijusį darbą.

IV DALIS. KAIP IŠPLĖSTI VAIKO PASIRINKIMO GALIMYBES?

EUROPASS DOKUMENTAI IR TARPTAUTINIS MOBILUMAS

Antroje šios knygos dalyje kalbėjome apie globalėjantį pasaulį ir dėl to kintančią darbo rinką. Darbo rinkoje naudingų gebėjimų jūsų vaikas gali įgyti ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse. Taip jis tik dar labiau sustiprins savo savarankiškumą, atsakomybę, kitas asmenines savybes ir gebėjimus.

Paskatinkite savo vaiką pasidomėti, kokių galimybių jam gali suteikti tarptautinė stažuotė, mokymosi mainai ir kitos tarptautinio mobilumo programos bei Europass dokumentai.

KAS TAS EUROPASS?

Europass yra dokumentų komplektas, padedantis išsamiai pateikti informaciją apie save, savo išsilavinimą, profesinį pasirengimą, turimas kompetencijas ir įgūdžius. Šis dokumentų komplektas yra bendras visoje Europos Sąjungoje (ES). Europass dokumentų komplektą sudaro:

- laisvai prieinami dokumentai, kuriuos **pildo patys ES piliečiai:**

1. **gyvenimo aprašymas (CV)** – gebėjimų, kvalifikacijos, patirties aprašas. Galite susikurti savo CV internete pagal pateiktus nurodymus arba atsisiųsti jo šabloną, pavyzdžius ir pildymo instrukciją.

2. **kalbų pasas,** arba, kitaip tariant, kalbų mokėjimo įsivertinimo priemonė. Jį taip pat galite užpildyti internete arba atsisiųsti jo šabloną, pavyzdžius ir pildymo instrukciją.

- dokumentai, kuriuos išduoda **švietimo ir mokymo institucijos:**

1. **Europass mobilumo dokumentas**. Šį dokumentą galite gauti, jei vykstate į kitą šalį pasisemti patirties – jame aprašomos kitoje Europos šalyje įgytos žinios, gebėjimai ir patirtis.

2. **diplomo priedėlis.** Jis gaunamas kartu su aukštojo mokslo diplomu. Šiame dokumente aprašomos aukštojo mokslo diplomą turinčio asmens žinios ir gebėjimai, surašyti studijuoti dalykai, kreditų skaičius ir gauti įvertinimai.

3. **pažymėjimo priedėlis**. Tai priedas prie profesinio mokymosi pažymėjimo, kuriame aprašomos jį turinčio asmens žinios ir gebėjimai. Dokumentas papildo profesinio mokymo pažymėjimą ir paaiškina, kokią profesiją jo turėtojas yra įgijęs ir kokius darbus gali atlikti.

Europass dokumentų komplektas padeda ieškantiems darbo piliečiams išsamiai ir aiškiai pateikti savo gebėjimus ir kvalifikacijas, o tai savo ruožtu padeda lengviau įsidarbinti. Darbdaviams šie dokumentai taip pat naudingi, nes padeda suprasti, kokie yra darbo ieškančių asmenų gebėjimai ir kvalifikacijos. Kadangi šie dokumentai yra vienodi (standartizuoti) visoms Europos šalims, jais naudodamiesi galite lengviau susirasti praktikos, stažuotės vietą ar tęsti studijas bet kurioje Europos šalyje.

Taigi, CV ir kalbų pasą asmuo užsipildo pats. Diplomo ar pažymėjimo priedėlį gauna baigęs studijas atitinkamoje švietimo institucijoje. O ką daryti, jei norite įgyti Europass mobilumo dokumentą?

Kaip jau minėjome, Europass mobilumo dokumente pateikiama informacija apie įgytą tarptautinę profesinę patirtį mokantis, studijuojant, dalyvaujant stažuotėje ar atliekant darbo praktiką, tačiau formali kvalifikacija nesuteikiama. Jį gali gauti bet kuris Lietuvos pilietis, vykstantis mokytis, stažuotis arba atlikti darbo praktikos Europoje.

KAIP ĮGYTI EUROPASS MOBILUMO DOKUMENTĄ?

Pirmiausia turite susirasti organizaciją, kurios vardu galėtumėte teikti paraišką – asmenys tiesiogiai paraiškų stažuotėms ar praktikai (mobilumui) teikti negali. Ta organizacija gali būti jūsų mokymosi įstaiga (o neretai taip ir yra – tereikia tik šiek tiek pasidomėti!).

Paprastai siekiant gauti Europass mobilumo dokumentą bendradarbiauja du partneriai (organizacijos): siunčiančioji organizacija (jūsų mokymosi įstaiga) ir priimančioji (ta organizacija, į kurią jūs vykstate stažuotis ar atlikti praktikos). Partneriai gali būti universitetai, mokyklos, mokymų centrai, įmonės, nevyriausybinės organizacijos ir t. t. Abi organizacijos raštu susitaria dėl veiklos (stažuotės) tikslo ar turinio, uždavinių, trukmės, metodų ir stebėjimo, taip pat dėl kalbos, kuria turi būti užpildytas Europass mobilumo dokumentas. Stažuotė turi vykti pagal ES švietimo ir profesinio rengimo programą, taip pat atitikti tam tikrus išvardytus kokybės kriterijus.

Europass mobilumo dokumentus išduoda šalies nacionaliniai Europass centrai siunčiančiosios organizacijos prašymu. Paprastai Europass mobilumo dokumento forma pildoma elektroniniu būdu. Jeigu asmuo vyksta į kelias stažuotes, kurias organizuoja skirtingi siunčiantieji partneriai, dokumentą išduodančioji organizacija sprendžia, ar jas galima įrašyti į tą patį mobilumo dokumentą, ar reikia išduoti naują dokumentą.

KODĖL VERTA TURĖTI EUROPASS MOBILUMO DOKUMENTĄ?

Pirmiausia dėl to, kad jame bus aiškiai įvardinta, ko išmokote stažuotėje, kokių žinių, kompetencijų, gebėjimų įgijote. Taip pat šio dokumento turėjimas parodo jūsų užsienyje įgytą patirtį ir skatina jos pripažinimą.

DAUGIAU INFORMACIJOS

Apie Europass ir tarptautinį mobilumą galite rasti:
Švietimo mainų paramos fondo interneto svetainėje www.smpf.lt
Europass interneto svetainėje https://europass.cedefop.europa.eu

Apie įvairius renginius tėvams ir karjeros konsultacijas:
www.fitin.lt
urbsys.kaunas.lm.lt

NAUDOTA LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Bulotaitė L., Pivorienė R. V., Strulienė N. (2000). Drauge su vaiku… Psichologo patarimai tėvams. Vilnius: Efrata.

Bolles R. N. (2005). Kokios spalvos tavasis parašiutas? Kaunas: Mijalba.

Gippenreiter J. (2008). Bendrauti su vaiku. Kaip? Klaipėda: Nandanas.

Gruževskis B., Zabarauskaitė R., Martinaitis Ž. (2007). Sėkmingos karjeros darbo rinkoje veiksniai. Vilnius: Pedagogika.

Kriščiūnaitė R., Smailys A. (2013). Vadovas tėvams. Kaip padėti vaikui renkantis karjerą. ŠMPF.

Lankelienė I. (2007). Socialinės aplinkos veiksniai, darantys įtaką abiturientų profesijos pasirinkimui. MRU: magistro darbo tezės.

Mokomoji medžiaga karjeros konsultantams (2012). Projekto „Aukštųjų mokyklų studentų ugdymo karjerai ir karjeros stebėsenos modelių plėtotė ir įdiegimas, su studentais dirbančių profesinio orientavimo specialistų kvalifikacijos tobulinimas, jiems skirtų priemonių sukūrimas“ mokymų medžiaga.

Pečiulytė E., Ustinavičiūtė L., Norvilė N. (2014). Tėvų dalyvavimo ir moksleivių profesinio apsisprendimo saviveiksmingumo sąsajos. Socialinis darbas. 13 (1), p. 110–122.

Pociūtė B., Isiūnaitė V. (2011). Profesijos pasirinkimo problemos ir asmenybės savybės. Psichologija. Nr. 43. P. 78–91.

Pukelis K., Garnienė D. (2003). Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. Nr. 7. P. 34.

Reingardienė J., Zdanevičienė A. (2003). Moksleivių vertybinės orientacijos ir pasirengimas karjerai // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. Nr. 7. P.108.

Slušnys L., Šukytė D. (2014). Dėmesio: paauglystė. Vilnius: Tyto alba.

Smailys A. (2012). Tėvų pagalba renkantis vaikui profesiją. Psichologijos paslaugų centras. Pranešimo medžiaga.

Stanišauskienė V. (2000). Rengimosi karjerai proceso socioedukaciniai pagrindai ir jo prielaidos Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje. Kaunas: Technologija.

Stanišauskienė V., Naseckaitė A. (2013). Ugdymas karjerai. Mokytojo knyga. Vilnius: Tyrimų ir mokymų centras, LMNŠC.

Sturlienė N. (1999). Kaip išmokti klausytis. Vaikų ir jaunimo socialinių įgūdžių ugdymo programa. Vilnius.

Ščiukaitė G., Jovaišas S. (2011). Ieškai darbo? Specialistų patarimai, kaip susirasti darbą Lietuvoje. Vilnius: Alma litera.

ŠMPF (2013). Mano vaikas renkasi karjeros kelią.

Valickas A., Chomentauskas G., Dereškevičiūtė E., Žukauskaitė I., Navickienė L. (2012). Asmeninės karjeros valdymo pagrindai. Vilnius: Lodvila.

Žukauskienė R. (2001). Kodėl vaikai neklauso? Vilnius: Pedagoginis psichologinis centras.

Walton F. X. (1999). Kaip užsitarnauti paauglių pasitikėjimą namuose ir mokykloje? Vadovas tėvams, mokytojams, konsultantams ir mokyklų administratoriams. Vilnius.

Kl-107 **Klimašauskienė, Rūta**
Patarti negalima. Pasitikėti. Tėvams apie vaikus ir jų sprendimus / Rūta Klimašauskienė, Sigita Novikovienė, Kristina Žilienė.
Kaunas: Kauno reklama, 2015. – 48 p.: iliustr.

ISBN 978-609-408-800-1

Tai pagalbininkas tėvams, kuriuo naudodamiesi jie geriau pažins savo vaiką, aiškiau pamatys jo stipriąsias puses ir gebėjimus. Taip tėvai padės vaikui pasirinkti studijas ne pagal madas, populiarumą ar šeimos tradicijas, o pagal tai, apie ką vaikas svajoja ir ar turi vienai ar kitai sričiai būtinų gebėjimų, asmeninių savybių.

Šioje knygoje apibendrinome savo darbo su tėvų grupėmis ir jaunuolių konsultavimo patirtį. Knygoje atrasite įvairių (realių!) atvejų aprašymų, šiek tiek patarimų, tyrimų, o svarbiausia – praktinių priemonių, kurios pagebės jums geriau pažinti savo vaiką ir palengvinti jo pirmuosius žingsnius sėkmingos karjeros keliu.

UDK 37.018.1

Spausdino UAB „Kauno reklama“, Drobės g. 62, Kaunas
Tiražas 200 egz.

Šis leidinys buvo parengtas įgyvendinant „Euroguidance“ programos projektą „Padėk vaikui pasirinkti karjerą“. Projektą įgyvendino Kauno J. Urbšio katalikiška mokykla kartu su partnere mokymų įmone „Alfa idėjos ir technologijos“ (FITin.lt).

Projekto renginiais siekėme padėti tėvams geriau pažinti savo vaikus, paskatinti vaikų ir tėvų dialogą, ieškant realių ir naudingų atsakymų, kaip vaikui atrasti savo pašaukimą ir pasirinkti profesinio gyvenimo kelią.

Šioje knygoje apibendrinome savo darbo su tėvų grupėmis ir jaunuolių konsultavimo patirtį. Labai džiaugiamės, kad mūsų renginių dalyviai rado juose naudingų įžvalgų:

„Užsiėmimai patvirtino mano nuojautą, kad nereikia vaikui parinkti profesijos, užtenka domėtis vaiko pomėgiais, interesais. Leisti pasirinkti, nebijoti klaidų yra daug sudėtingiau nei „protingai“ patarti ir nukreipti. Nesikišti, bet nebūti abejingam – labai sudėtinga užduotis. Man patiko jūsų sulyginimas su gėle, kuriai kiekvienai reikia skirtingų sąlygų, kad augtų.“ (Mama Akvilė)

„Supratau, kad neinu visai teisingu keliu (tikiu, kad duosiu vaikui galimybę rinktis). Ačiū, ačiū, ačiū.“ (Mama Edita)

„Nuostabus seminaras! Labiausiai patiko tai, kad pagaliau suvokiau, jog vaikas irgi yra mąstanti būtybė, galinti pati suvokti, ko ji nori. Keturių užsiėmimų yra mažai.“ (Mama Jūratė)

Daugiau informacijos rasite **www.fitin.lt**.

Mums svarbi jūsų nuomonė!
Komentarus ir pastabas siųskite el. paštu **info@fitin.lt**.

Šį leidinį finansavo Europos Komisija. Leidinyje išreiškiamas autorių požiūris, todėl Komisija nėra atsakinga už jame pateiktos informacijos naudojimą.

ISBN 978-609-408-800-1